

EFOP-3.4.3-16-2016-00014

Prof. Dr. Homoki-Nagy Mária

Magyar jogtörténet

Jelen tananyag a Szegedi Tudományegyetemen
készült az Európai Unió támogatásával.

Projekt azonosító: EFOP-3.4.3-16-2016-00014

Szegedi Tudományegyetem

Cím: 6720 Szeged, Dugonics tér 13.

www.u-szeged.hu

www.szechenyi2020.hu

1

MAGYARORSZÁG
KORMÁNYA

Európai Unió
Európai Szociális
Alap

BEFECTETÉS A JÖVŐBE

A KURZUS ALAPADATAI

A tárgy jellege	kollokviummal záródó előadás
Tagozat	MAT-JN-17/EN
Tárgyfelelős tanszék	SZTE Állam- és Jogtudományi Kar Magyar Jogtörténeti Tanszék
Oktatók	Prof. Dr. Homoki-Nagy Mária egyetemi tanár
Elérhetőség	6721 Szeged, Bocskai u. 10-12. 2. emelet 44. szoba Tel/Fax: (62) 544-412 E-mail: jogtort@juris.u-szeged.hu
Tantárgyi kreditpontok	5
Követelmények	az adott tantárgy követelményei a tantárgy coospace színterén

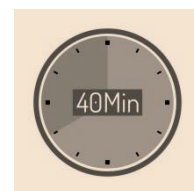
A TANANYAG ELSAJÁTÍTÁSÁHOZ JAVASOLT MÓDSZERTAN

1. Olvassa el a tantárgy alapadatait.
2. Ismerje meg a tantárgy követelményrendszerét.
3. Figyelmesen olvassa el az olvasóleckét.

Az olvasólecke feldolgozásához szükséges idő: kb. 35-40 perc

4. Tanulmányozza a kötelező tananyag vonatkozó részeit. A tananyag elsajátításához segítséget nyújt az ajánlott irodalom.
5. Válaszoljon az önellenőrző kérdésekre.
6. Amennyiben további segítségre van szüksége a tananyag megértéséhez, akkor jelezze a tantárgy oktatójának.

Büntetőjogtörténet II.

A virágzó rendi monarchia bűncselekmény típusai

Közbűncselekmények:

1. nyilvános gonosztettek (casus criminales)

E bűncselekményi kör fogalma a 15. század végére fejlődött ki. Ez alatt a közrend és közbiztonság elleni bűntetteket értették. Elkövetőit nyilvános gonosztévőknek minősítették, akik ellen rövid úton, mintegy „statáriálisan” jártak el a megyei és a városi törvényszékeken. 1486-ig a nádori közgyűléseken is ítéletet hoztak a nyilvános gonosztévők ellen. Az Ítéletet azonnal végre lehetett hajtani, ha a tettes jelen volt, ha nem, akkor *levelesítették* (proscribalas). Büntetése mindig halálbüntetés volt.

Esetei:

a szándékos emberölést (homicidium) nehezen lehetett elhatárolni a gyilkosságtól. A gyilkosság az előre elhatározott, kitervelt emberölés, amit legtöbbször aljas célból, haszonszerzés végett követtek el. Ennek egyes esetei a 15. századtól váltak közbűncselekménnyé, ami azt jelentette, hogy a halálbüntetést nem lehetett megváltani.

„azokat az embereket, akik eltökélt szándékkal követnek el emberölést, legyenek bármilyen rendűek és kiváló állásúak, minden váltságdíj mellőzésével végezzék ki.” (1486:51.tc.)

A szándékos emberöléstől a rendi korban a sértett személyére nézve önálló deliktumokat alakítottak ki. Ilyen volt az apa-, anya-, testvér-, gyermekgyilkosság, majd külön delictummá minősítették a magzatelhajtást és a gyermekkítételt.

lopás (furtum): idegen ingó dolognak, másól, jogtalan elvétele. Büntetése lehetett az okozott kár megtérítése, a szabad állapot elvesztése, alkalmazhattak testcsontkító -, sőt halálbüntetést is.

rablás (latrocinium): e büntett alatt idegen dolognak erőszakkal való elvételét értették, halálbüntetéssel fenyegették.

gyújtogatás (crimen incendiarii): amikor valaki más épületeit szándékosan felgyújtja. Már a gyújtogatással való fenyegetést is büntették. Büntetése az eleve megégetés volt.

méregkeverés: az emberölés sajátos változata, ami egyben a bűbájosság, tágabb értelemben a boszorkányság körébe tartozott. Büntetése mindig halálbüntetés volt.

nemi erőszak (struptionem violatum): ha valaki hajadont, özvegyet vagy férjes asszonyt erőszakkal és akarata ellenére nemi érintkezésre kényszerített. Büntetési tétele a virágzó rendiség korában halálbüntetés, ha nemes nő sérelmére követték el, minősített halálbüntetés volt. A 19. században gyakran már csak szabadságvesztést szabtak ki.

2. Hűtlenség (nota infidelitatis)

Valószínűleg a nyugat-európai hűbéri jog befolyása alatt terjedt el hazánkban. A király híve, akkor vált hűtlenné, ha a királynak tett esküjét megszegte, a király életére tört, ha az ország ellen lázadt. A korai századokban a hűtlenség a felségsértéssel volt azonos, a 15. századra azonban már az ország, a közbiztonság elleni delictumokat is bevonták a hűtlenség fogalmi körébe. Minden olyan cselekmény végül ebbe a bűncselekményi csoportba került, amelyet fej- és jószágvesztéssel fenyegettek. A hűtlenség eseteit először az 1462: 2. tc. sorolta fel, majd Werbőczy Hármaskönyvében mintegy 18 esetét rögzítette. 1723-ban III. Károly 9-re szűkítette azokat az eseteket, amelyeket továbbra is fej- és jószágvesztéssel fenyegettek.

felségsértés (crimen laesae majestatis): valósított meg az, aki a király – az Erdélyi

Fejedelemségben a fejedelem – és a királyi család tagjainak életére tört, testi épségét személyes szabadságát veszélyeztette.

felségárulást pedig az követett el, aki a király, a fejedelem, az ország köz hatalma ellen nyíltan fellázadt.

az ország elleni bűncselekmény: az a cselekmény, mellyel az elkövető az alkotmány, a király és a korona köz hatalma ellen támadt, idegen zsoldosokkal megzavarta az ország békéjét; ide tartoztak a végvárok feladói, az ellenséget fegyverrel vagy élelemmel támogatók, illetve aki a szabad menlevelet megsértették. Szabad menlevelet az kaphatott, aki azért, hogy kegyelmet nyerjen vagy ártatlanságának tisztázása érdekében a király elé akart járulni.

eretnokség: kánonjogi hatásra került valószínűleg a hűtlenség esetei közé. Az eretnokség maga az egyházi hittétel (dogma) tagadását jelentette. Rendszerint máglyahalállal büntették.

oklevélhamisítás, pecséthamisítás: az követte el, aki oklevelet, pecsétet hamisított vagy tudva, hogy az oklevél hamis perben vagy peren kívül felhasználta.

pénzhamisítás: aki a király engedélye nélkül állított elő vagy veretett pénzt, vagy hamis pénzt hozott forgalomba.

Hatóságok ellen elkövetett bűncselekmények: az ország rendes bírúinak, helyetteseinek megölése, elfogása, megsebesítése, megverése, a törvényszékre menő peres feleknek, az országgyűlésre igyekvőknek a megölése, a megbízatásukat végző királyi és hiteles helyi emberek megölése, megsebesítése, megverése.

magánszemélyek illetve magánvagyon ellen irányuló bűncselekmények: az apa és a hitves gyilkosság valamint a negyedízigleni rokoni körön belül való emberölés, megsebesítés. Negyedízigleni rokoni körön belül való vérfertőzés, nemi erőszak, tagcsönkítés, szemkivágás, falvak, majorok nyilvánvaló felgyújtása. Saját ura várának feladása, nem saját ura vára elleni ostrom.

A hűtlenség jogkövetkezménye minden esetben a fej- és jószágvesztés, amely alól kizárólag a király adhatott kegyelmet. A marasztalt vagyona visszaszállt a királyra, amely vagyont még az ártatlan családtagok sem válthattak vissza. Ha a marasztalt akár apai, akár testvéri osztatlanságban élt,

előbb végre kellett hajtani az osztályt és csak a marasztalt vagyona szállt vissza a királyra.

A hűtlenség *jogi halált* eredményezett, amely azt jelentette, hogy a hűtlenségben marasztalt apa és a hűtlenség elkövetése után született gyermekek között megszakadt az öröklési kapcsolat.

Magánbűncselekmények:

1. Hatalmaskodás:

A hatalmaskodás a magánbűncselekmények egyik átfogó bűncselekménycsoportja volt. Mindent ebbe a körbe soroltak, amit nem minősítettek nyilvános gonosztettnek vagy hűtlenségnek. Lényegében a más személyében és vagyonában okozott jogellenes károkozásokat jelentette, amely cselekményekre még az is jellemző volt, hogy általában nem egyedül követte el a tettes, hanem rendszerint családtagjaival, familiárisaival, szolgálival, jobbágyaival. Büntetése sokáig az okozott kár megtérítéséből illetve jóvátételből állt.

A 14. században az Anjouk uralkodása alatt figyelhető meg, hogy az addig egységesen hatalmaskodásnak nevezett bűncselekménycsoport kezdett ketté válni. Másképp ítélték meg a hatalmaskodást, ha azt az oligarchák követték el. Károly Róbert igyekezett a kiskirályok hatalmát megtörni, így a nemesek személyében és vagyonában okozott kárt súlyosabban büntették, mint a közsabadok ellen elkövetett hasonló cselekményeket.

Zsigmond uralkodásától kezdve, az oklevelek tanúsága szerint már különbséget tettek a nagyobb hatalmaskodás és a kisebb hatalmaskodás között.

a. nagyobb hatalmaskodás

Mátyás 1486-ban kiadott nagyobb decretumában szabályozta a nagyobb hatalmaskodás eseteit, amely 1848-ig fennmaradt jogrendszerükben. A nagyobb hatalmaskodást nemes követhette el nemessel szemben.

Esetei: *nemes házának megrohanása; nemes birtokának erőhatalommal való elfoglalása; nemes jogtalan letartóztatása; nemes ember megsebesítése, megverése; nemes ember jogtalan megölése, kivéve a gyilkosságot, mely esetben nem volt helye megváltásnak.* (1486:15.tc.)

Az 1723:10. tc. csökkentette a hűtlenségbe tartozó delictumok körét, s amelyeket ettől kezdve nem minősítettek hűtlenségnek, azok a bűncselekmények átkerültek a nagyobb hatalmaskodás kategóriájába. Ezen „új” esetek voltak pl. az ország rendes bíráinak, vagy vármegyei embereknek hivatalos eljárásuk során való megsebesítése, megverése; a szabad oltalomlevél megsértői, a főrendi tábla tagjainak vagy a követeknek a megverése, megsebesítése; a negyedizigleni rokoni körön belüliek megverése, megsebesítése.

A nagyobb hatalmaskodást főbenjáró ítélettel büntették, mely fej- vagy jószágvesztéssel járt. Ez a vagylagos ítélet azt jelentette, hogy az elkövetővel szemben vagy a fejvesztést vagy a jószágvesztést lehetett végrehajtani. A végrehajtás

előtt a sértett és a tettes közvetlen rokonsága egyezkedhetett egymással, amelyre három nap állt rendelkezésre. Az egyezsége akár az eljáró bíró, akár ún. fogott bírák (arbiterek) előtt vagy akár hiteleshelyen is sor kerülhetett. Ez idő alatt a tettest a bíróság fogságban tartotta. Ha az egyezés nem jött létre, akkor a 17. század végéig a bíróság a tettest átadta a sértett nemzetségének a fejvesztés végrehajtása végett. Ha az egyezés létrejött, akkor a jószágvesztő hatály érvényesült. Ha a nagyobb hatalmaskodás bűnében marasztalt osztatlan állapotban élt – akár apai, akár testvéri osztatlanságban –, akkor először a vagyont megosztották és csak a marasztalt személy vagyonaára lehetett a jószágvesztést végrehajtani. Ekkor a sértett illetve a sértett nemzetsége megkapta a vérdíjat és a tettes jószágainak egyharmad részét, a kétharmad rész pedig az eljáró bírónak lett.

Ha az ítéletet az ország valamelyik nagybírója hozta, akkor a jószágvesztő hatály a szoros értelemben vett magyarországi birtokokra vonatkozott, ha az erdélyi vajda volt a bíró, akkor az Erdélyben fekvő jószágot vesztette el a nagyobb hatalmaskodásban marasztalt nemes. Ha az ítéletet maga a király hozta meg, akkor mind a magyarországi, mind az erdélyi birtokok elvesztek.

A nagyobb hatalmaskodás miatt elvesztett jószágot az elítélt fiai és az osztályos atyafiai közbecsű értékben visszaválthatták.

b. kisebb hatalmaskodás

Ha a hatalmaskodást, más személyének vagy vagyonának megsértését nem nemessel szemben, vagy nemessel szemben de nem nemes követte el, azt 1486 után már kisebb hatalmaskodásnak minősítették. Büntetési tétele fél vérdíj megfizetése, illetve az okozott kár megtérítése volt.

A kisebb hatalmaskodás leggyakoribb esetei közé tartozott másnak a *megsebzése* vagy *megverése*. Ha jobbágyok követték el ezt, akkor a pénzbüntetés mellett rendszerint testi fenyegetést botbüntetést szabtak ki. Ennek mértéke a cselekmény súlyától függött.

Meg kell említeni, hogy egyháziak és nők ellen több esetben nem lehetett a főbenjáró ítéletet kimondani. Ellenük csak kivételes esetben lehetett a fejesztést kiszabni. Egyháziakat és nőket tipikusan **fejváltásban** marasztaltak, ami azt jelentette, hogy az elítélt vérdíja és birtokainak egyharmada a sértettre, míg az elvesztett jószág kétharmada a bíróra szállt. A nagyobb hatalmaskodás vagyonvesztő hatályát egyháziak és nők ellen is ki lehetett szabni.

2. Becstelenség (infamia)

Ez a bűncselekmény valószínűleg kánonjogi közvetítéssel a római jogból került be a magyar jogrendszerbe. Az infámiában marasztalt elvesztette tisztességét, jó hírét, ezért öröklésre képtelenné, gyám és más közhivatal viselésére alkalmatlanná és perképtelenné vált. Az infamis személyt a társadalom kivetette magából. Az infamis személynek a 15. századig feltűnően tarka ruhában, fedetlen fővel, mezítláb kellett a nyilvánosság előtt megjelenni. Az infámia megszűnt, ha új ítélet született vagy a király megkegyelmezett. A kártérítés megfizetésére a királyi kegyelem nem terjedt ki, ezt a sértettnek mindig meg kellett kapnia. Az infámia körébe tartoztak:

- 1. hamisan esküvők (ludasok):** más jogainak megrövidítésére vagy veszélyeztetésére gonosz szándékkal, esküvel erősített

hazugságot követtek el. A ludas személy elveszítette jószágát, melynek egyharmada perbeli ellenfelét illetve, kétharmada a királyi kincstáré lett.

2. **hűtlen gyámok:** az, aki gyámoltja ügyeit hűtlenül kezelte és ezzel kárt okozott, nem gondoskodott a gyámolt neveléséről, megélhetéséről, aki a gyámgyermeket ok nélkül fenyegette, rossz erkölcsre oktatta és aki nem tett eleget számadási kötelezettségének. A bectelenségen kívül az okozott kár kétszeresét kellett megtérítenie.
3. **vértagadás:** ezt az a személy követte el, aki testvéreit vagy osztályos atyafiait jogos tulajdonukból alattomosan vagy csellel kiforgatta és ezzel a velük való rokonságot megtagadta. Ennek gyakori, jól bizonyítható esete volt, amikor olyan új adományt kért valaki a királytól, mellyel a kérelmező a korábbi adománylevelben meghatározott öröklési sorrendet akarta megváltoztatni. Büntetése az örök becsületvesztés mellett a jószágvesztés azok javára, akiknek jogait megsértette. A 15. század végéig még azzal a következménnyel is járt a vértagadás, hogy az abban marasztalt annak a szolgája lett, akinek jogait megsértette.
4. **álorcás személyek (lárvák) :** azok, akik magukat más személynek adva ki hiteles hely vagy az ország nagybírái előtt , a maguk hasznára, más kárára örökbevallást tettek.
5. **a hamis oklevél készítésben részt vevő hiteles helyi pap,** a bectelenségen kívül elveszítette a gondjaira bízott egyházi javadalmakat, homlokán tüzes bélyegzővel megbélyegezték.
6. infamis lett az a személy, **akit a lovagi becsületbíróság elmarasztalt,** mert becsületszó alatt tett ígéretét nem tartotta be. A lovagi becsületbíróság vagy a vádlottat vagy a vádlót marasztalta el. Az ítélet nem járt vagyonvesztő következménnyel, csak az infámia általános következményei érvényesültek.

3. Patvarkodás (calumnia)

A jogtalan perlekedést, az ellenfél alaptalan zaklatását jelentette. Leggyakoribb esetei: ha ugyanabban az ügyben két vagy több bíróság előtt indított pert a felperes; a már teljesített követelést perelte valaki; ugyanannak a perorvoslati eszköznek kétszeri vagy többszöri kieszközlését kérte valaki. Büntetése a folyamatba tett per elvesztése és a védíj megfizetése volt.

4. Nyelvváltás (emenda linquae)

Kisebb perbeli vétségek büntetésére szolgált: hamisan kieszközölt perhalasztás; per húzása céljából nem igazolható kifogás előterjesztése. Büntetése a folyamatban levő per leszállítása és 100 forint pénzbírság megfizetése. Amíg a marasztalt a pénzbírságot nem fizette ki, addig a per nem folytatódott, azaz „leszállva maradt.” Ha a felperest marasztalták, akkor a felperes perképessége időlegesen megszűnt.

5. Meggyalázás (dehonestatio)

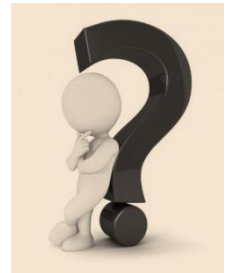
A meggyalázás valójában a becsületsértést jelentette. A 15. században még a lovagi becsületbíróság elé tartozott. A marasztalt infámissá vált. Meggyalázásnak minősült, ha valaki kétségbe vonta egy másik személy nemességét. E delictumok közé tartozott, ha valaki mást becsmérő szavakkal illetett. A 18-19. században ezt nevezték *mocskolódás*nak. Büntetése rendszerint pénzbüntetés volt, jobbágyokkal szemben ezenkívül testi fenyítést is kiszabtak.

6. Károkozás (datio damni)

A kár a vagyonban bekövetkezett értékcsökkenést jelentette elsősorban, de a büntetőjogban a más személyében okozott testi sérülést is ide értették. Ugyanakkor károkozásnak csak azt a cselekményt tekintették, amely nem tartozott a nyilvános gonosztettek, a hűtlenség vagy a nagyobb hatalmaskodás körébe. Károkozásban csak akkor marasztaltak, ha az elkövető vétkes magatartása és a bekövetkezett kár között szoros okozati összefüggés volt.

Aki szándékosan okozott kárt valakinek, az teljes kártérítéssel tartozott, s ebbe a tényleges kár (damnum emergens) és az elmaradt haszon (lucrum cessans) is beletartozott. Ha valakinek a gondatlan magatartása miatt keletkezett a kár, akkor a dolog értékét kellett megfizetnie. Ha valaki más személyében okozott sérülést, akkor a gyógyítás költségeit kellett megtérítenie.

ÖNELLENŐRZŐ KÉRDÉSEK

1. Milyen delictumok tartoztak a nyilvános gonosztettek közé és mi volt ezek közös jellemzője?
2. Mit jelentett a hűtlenség a büntetőjog történetében?
3. Milyen szerepe volt a nádori közgyűlésnek a közbűncselekmények megítélésében?
4. Mit értettek hatalmaskodás alatt a rendi korban?
5. Milyen magánjogi delictumokat ismer?
6. Határozza meg a kár fogalmát és típusait!
7. Miért tekintették a patvarkodást és a nyelvváltságot magánjogi bűncselekménynek?

KÖTELEZŐ TANANYAG

-- az előadásokon elhangzottak

-- Mezey Barna: Magyar jogtörténet. Budapest, Osiris, 2007. 291-296. pp.

<https://www.szaktars.hu/osiris/view/mezey-barna-szerk-magyar-jogtortenet-osiris-tankonyvek-2007/?pg=0&layout=s>

EFOP-3.4.3-16-2016-00014

SZÉCHENYI 2020

SZÉCHENYI 2020

MAGYARORSZÁG
KORMÁNYA

Európai Unió
Európai Szociális
Alap

BEFEKTETÉS A JÖVŐBE

Jelen tananyag a Szegedi Tudományegyetemen készült az Európai Unió támogatásával.
Projekt azonosító: EFOP-3.4.3-16-2016-00014

SZÉCHENYI 2020

MAGYARORSZÁG
KORMÁNYA

Európai Unió
Európai Szociális
Alap

BEFEKTETÉS A JÖVŐBE